

УДК 373.2.091(477)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Л. В. Алексєнко-Лемовська

У статті визначено ключові тенденції розвитку дошкільної освіти: модернізація змісту професійної освіти, яка передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу, – надбання студентами компетентностей; потреба навчити майбутніх вихователів цілеспрямовано формувати в дошкільників ключові компетентності; вдосконалення процесу навчання майбутніх фахівців шляхом упровадження нових підходів до організації роботи.

Ключові слова: дошкільна освіта, тенденції розвитку дошкільної освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний із становленням нової парадигми освіти, спрямованої на розвиток інноваційних технологій навчання і виховання дітей дошкільного віку; забезпечення високого рівня професійної підготовки та перепідготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, здатних до саморозвитку й самоосвіти в інноваційному професійному середовищі; необхідністю їхньої педагогічної взаємодії з сучасними дошкільниками, їхніми батьками, колегами; потребою в системному підході до проблеми розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти.

Пріоритетність методичної роботи, необхідність розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти зумовлена новими тенденціями в інформаційному суспільстві, пов'язаними з накопиченням наукових і методичних знань і необхідністю пошуку ефективних механізмів їх передачі та використання, швидкою зміною дидактико-методичного

забезпечення навчально-виховного процесу як у вишах, так і в дошкільних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми професійної підготовки у вищій школі присвячено значну кількість робіт, направлених на дослідження різноманітних її аспектів: організації навчально-виховного процесу у вищій школі (С.І. Архангельській, А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанській, В.П. Беспалько, О.В. Глузман та ін.), обґрунтуванню необхідності внесення інтеграційного підходу в навчальний процес вищого навчального закладу (І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко), загальнопедагогічній підготовці студентів (О.О. Абдуліна, Л.Г. Коваль, Н.Г. Ничкало). Значна кількість досліджень присвячена питанням формування особистості в процесі навчання у вищому навчальному закладі (Г.А. Балл, В.А. Моляко, К.К. Платонов, Б.А. Федорішин). Особливий напрям склали роботи, присвячені питанням розвитку особистості майбутнього педагога (Ф.Н. Гоноболін, С.В. Кондратьєва, Н.В. Кузьміна, А.І. Щербаков, Р.І. Хмелюк, Т.С. Яценко).

Проблема підготовки майбутнього вихователя, його готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі розглядається у наукових працях Л.В. Артемової, Г.В. Беленької, А.М. Богуш, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, Н.В. Горбунової, Е.Е. Карпової, О.Л. Кононко, К.Л. Крутій, Т.І. Поніманської, Т.П. Танько.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Розвиток методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів супроводжується низкою суперечностей між:

– сучасними вимогами суспільства до вихователів дошкільних навчальних закладів, здатних до саморозвитку й самоосвіти в інноваційному професійному середовищі, й реальною практикою підготовки таких фахівців в умовах ступеневої системи освіти та нерозробленістю відповідного науково-методичного супроводу, що дозволяв би ефективно організовувати методичну роботу в дошкільних навчальних закладах;

– стрімким розвитком суспільства та інноваційних технологій навчання і виховання дітей дошкільного віку і застарілими методиками підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, що розроблялися ще в минулому столітті;

– здійсненням професійної підготовки та перепідготовки вихователів дошкільних навчальних закладів за застарілими методиками та необхідністю забезпечення високого рівня їхньої педагогічної взаємодії з сучасними дошкільниками, їхніми батьками, колегами;

– розгалуженими педагогічними інноваціями та потребою в системному підході до проблеми розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти;

– потребою практики в методичному супроводі процесу впровадження компетентнісного підходу у ступеневу систему дошкільної педагогічної освіти й відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення;

– активізацією ролі методичної компетентності як особливого виду професійної компетентності, актуальної в умовах модернізації сучасної педагогічної освіти та недостатнім рівнем готовності вихователів дошкільних навчальних закладів до організації методичної роботи.

Мета статті: визначити ключові тенденції розвитку дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Проведення системних освітніх реформ передбачено змінами, що відбулися у правовому аспекті національної освіти. Зміна цілей і цінностей у процесі підготовки майбутніх спеціалістів є наслідком модернізації у сфері вищої освіти України. Домінантою цих змін є людиноцентрована освіта, тобто освіта для людини, а її стрижень – розвивальний, культуротворчий зміст навчання, виховання відповідальної, компетентної особистості.

Науковці (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Т. Поніманська) акцентують увагу на тому, що вже в процесі навчання у вищому навчальному закладі майбутній вихователь повинен оволодіти обсягом педагогічних умінь, які дозволять йому використовувати різноманітні методики й технології навчання в практичній діяльності дошкільного навчального закладу [3; 4].

Методичну компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів визначаємо як інтегральну багаторівневу професійно значущу характеристику особистості та діяльності педагога, що базується на результативному професійному досвіді; що відобразить системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких

знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому, передбачає оптимальне поєднання методів професійної педагогічної діяльності.

Успішне впровадження концепції розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів може бути здійснено в рамках поетапної реалізації. Базується дана концепція на результативному професійному досвіді, що відобразить системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, мотивації, здібностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому, передбачає оптимальне поєднання методів професійної педагогічної діяльності.

Ключова ідея концепції полягає у застосуванні системного, компетентнісного й середовищного підходів до розроблення і впровадження моделі та методики розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти з урахуванням попередньої підготовленості та прогнозування можливостей подальшого професійного зростання особистості [2].

Реалізація концепції сприятиме розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів, а загалом і модернізації системи дошкільної освіти за умов:

– розробки сучасних вимог до програм підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки вихователів дошкільних навчальних закладів відповідно до професійного стандарту;

– розвитку на всіх освітніх рівнях програм підготовки практичних компетентцій на основі професійного стандарту спеціальності «Дошкільна освіта»;

– вдосконалення неперервної професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів через перехід на кредитно-модульний принцип побудови освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за напрямом підготовки «Педагогічна освіта», спеціальність «Дошкільна освіта», створення умов для проходження передбачених освітньою програмою модулів в різних освітніх закладах, адресний підхід до підвищення кваліфікації та облік індивідуальних потреб вихователів;

– розширення числа освітніх організацій, що надають освітні послуги за напрямом підготовки «Педагогічна освіта», спеціальність «Дошкільна освіта»;

–реалізації можливостей щодо вибору вихователями дошкільних навчальних закладів проходження навчання (стажування) на базі кращих педагогічних чи інших вищих навчальних закладів, освітніх установ підвищення кваліфікації, за рахунок спеціально виділених коштів;

–формування механізмів державно-громадського управління як фактору підвищення якості дошкільної освіти;

–створення системи зовнішньої незалежної сертифікації одержуваних в результаті підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації професійних кваліфікацій за напрямом підготовки «Педагогічна освіта», спеціальність «Дошкільна освіта».

Зміст теоретичної і практичної готовності вихователя дошкільного навчального закладу виявляється в узагальненому вмінні педагогічно мислити, складовими якого є: здійснення професійної педагогічної діагностики, ретроспективного аналізу для визначення закономірностей розвитку, уявлення процесу можливого розвитку, формулювання й аналізування педагогічних гіпотез, встановлення наслідків і використання методів екстраполяції педагогічних знань, використання методів мисленнєвого експерименту, моделювання; конструювання педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі з реалізації встановленого прогнозу та управління процесом реалізації кожної дитини окремо, всього дитячого колективу, які є об'єктами прогнозу та процесу здійснення власної педагогічної діяльності.

Реалії сучасності висувають перед ученими завдання досліджувати проблему підготовки майбутнього вихователя дошкільних навчальних закладів до застосування загальнонавчальних технологій, які забезпечують практико-орієнтований характер навчання студентів і сприяють підвищенню якості професійної педагогічної освіти.

У державі повинен здійснюватися постійний контроль за рівнем якості дошкільної освіти й професійної підготовки фахівців. Враховуючи це, особливої актуальності набуває проблема моніторингу якості педагогічної освіти. Ключовими моментами в моніторингових процедурах є стандартизація (створення стандартів, еталонів), одержання нової інформації у процесі оцінювання явищ і об'єктів. Отже, за визначенням Г. Єльнікової та З. Рябової, моніторинг – це складова процесу управління, яка полягає в безперервному спостереженні й аналізі діяльності об'єктів із відстеженням динаміки їх змін і поточним спрямуванням цих змін на бажаний результат.

Аналіз робіт, у яких висвітлено теоретико-методологічні й практичні принципи моніторингових досліджень (Г. Єльнікова, А. Зубко, К. Крутій, Т. Полонська), дозволяє стверджувати, що відповідно до принципу автономії вищого навчального закладу, відповідальність за забезпечення якості покладається саме на вищий навчальний заклад [5].

На рівні вищих навчальних закладів і факультетів (інститутів) освітній моніторинг повинен показувати:

- ступінь і повноту реалізації державних освітніх стандартів;
- відповідність якості підготовки випускників вищого навчального закладу вимогам державних освітніх стандартів;
- якість навчальних програм, підручників, навчальних посібників, дидактичних і методичних матеріалів, запропонованих студентам;
- якість діяльності викладачів вищого навчального закладу;
- відповідність кваліфікації науково-педагогічних керівних кадрів;
- способи управління якістю освіти у вищого навчального закладу;
- якість організації навчальної, науково-дослідної і самостійної діяльності студентів на факультетах (інститутах) і кафедрах.

Проблема оновлення змісту підготовки й перепідготовки вихователя дошкільного навчального закладу на принципах системного, компетентнісного й середовищного підходів передбачає істотні зміни форм, методів і засобів навчально-пізнавальної діяльності студентів. У зв'язку з цим у психолого-педагогічній науці й педагогічному досвіді вищого навчального закладу розробляються й упроваджуються активні та інтерактивні методи навчання (педагогічний тренінг, ділова професійно орієнтована гра, «мозковий штурм», робота в малих групах), розповсюджується ідея використання дистанційного навчання.

Модернізації змісту підготовки й організаційних форм навчання студентів сприяє впровадження кредитно-модульної організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі України й передбачає:

- розроблення нових освітніх форм, програм і стандартів, впровадження нових освітніх технологій та систем підтримки навчання;
- оновлення навчально-методичних комплексів основних і додаткових освітніх програм в рамках пріоритетних науково-освітніх напрямків концепції стратегічного розвитку дошкільної освіти;
- визначення ролі медіа-освіти та розширення сфери її функціонування в сучасних умовах дошкільного навчального закладу;

- розвиток міжнародного співробітництва в системі неперервної професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів;
- вдосконалення та модернізація управління освітнім процесом в дошкільному навчальному закладі;
- модернізація науково-дослідного процесу та інноваційної діяльності дошкільних навчальних закладів;
- розробка сучасного діагностичного інструментарію при здійсненні контролю за рівнем якості дошкільної освіти й професійної підготовки фахівців.

Створення якісної навчально-методичної літератури нового покоління є найважливішим ресурсом оновлення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

За останні роки видано певну кількість нових підручників: «Теорія і методика розвитку мови дітей дошкільного віку», «Методика ознайомлення дітей з довкіллям», «Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років», «Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах» (А. Богуш, Н. Гавриш); «Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу» (Т. Поніманська); «Індивідуалізація і диференціація навчання математики дітей старшого дошкільного віку» (Т. Степанова); «Теорія і практика екологічної освіти: педагог дошкільник» (Н. Лисенко); «Теорія і практика розвитку мислення дошкільників» (Н. Горбунова), «Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі» (Г. Сухорукова, О. Дронова, Н. Голота, Л. Янцур); «Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку» (А. Сазонова), але їх недостатньо для здійснення якісної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності.

Разом із тим дослідження в галузі дошкільної освіти в останні роки набули активного пошуку з різних напрямів: А. Бурова – «Організація ігрової діяльності дошкільнят у світлі вимог Базової програми», «Роль дорослого в розвитку творчих ігор», «Фізвиховання дошкільнят: сучасний стан і вимоги»; Н. Денисенко – «Оздоровчі технології в освітній процес», «Формування свідомого ставлення до здоров'я»; О. Грушко – «Плекаємо критичність мислення»; Т. Поніманська – «Виховання людяності»; В. Кузьменко – «Виховна психологічна ситуація – засіб розвитку індивідуальності».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз сучасного етапу розвитку професійної педагогічної освіти дозволяє стверджувати, що вдосконалення системи підготовки й перепідготовки вихователя дошкільного навчального закладу повинно розглядатися не тільки з точки зору оволодіння теорією й методикою навчання дошкільників, засвоєння педагогічних понять, але й високим рівнем їхньої готовності й здатності розв'язувати нетрадиційні педагогічні завдання у різних ситуаціях освітнього процесу. Вони повинні характеризуватися невизначеністю, яка потребує від вихователя самостійного знаходження, конструювання й застосування теоретико-методичних знань, оволодіння способами саморозвитку й ефективної допомоги дітям дошкільного віку в надбанні загальнонавчальних умінь і навичок, здатності перетворювати різні варіанти педагогічного досвіду відповідно до нестандартних ситуацій навчально-дослідної діяльності й участі в інноваційних процесах.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці методики розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти, що базується на сучасних наукових підходах, загальнопедагогічних і методичних принципах, враховує специфіку підготовки та перепідготовки вихователів до означеного виду професійно-педагогічної діяльності.

Література

1. Абдулина О.А. Общепедагогическая подготовка учителей в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдулина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Алексеенко-Лемовська Л. В. Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: сутність та концептуальні засади / Л. В. Алексеенко-Лемовська // Наукові записки: [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск СХХVI(126). – С. 14-23.
3. Богуш А. М. Компетентніший підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі / А. М. Богуш // Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій школі України : матеріали метод. семінару (НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України). - К.: Педагогічна думка, 2009. - С. 271-281
4. Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з навколишнім в дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
5. Крутій К. Л. Моніторинг як засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2006. – 172 с.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Л. В. Алексеенко-Лемовская

В статье определены ключевые тенденции развития дошкольного образования: модернизация содержания профессионального образования, которая предусматривает его отбор и структурирование с одновременным определением результативной составляющей образовательного процесса, – приобретение студентами компетенций; потребность научить будущих воспитателей целенаправленно формировать у дошкольников ключевые компетентности; совершенствование процесса обучения будущих специалистов путем внедрения новых подходов к организации самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: дошкольное образование, тенденции развития дошкольного образования.

DEVELOPMENT TRENDS OF NATIONAL PRESCHOOL EDUCATION

L. V. Aleksyeyenko-Lemovska

The article outlines the key trends of development of preschool education: modernization of vocational education content, which provides its selection and structuring with simultaneous definition of a resultative component of the educational process – gaining of competencies by students; need to train future educators purposefully form key competencies of preschool children; process improvement of training for future professionals through the introduction of new approaches to the organization of independent work.

Keywords: Preschool education, trends in the development of preschool education.

Алексеенко-Лемовська Людмила Владиславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна). E-mail: al-lem17@ukr.net

Aleksyeyenko-Lemovska Lyudmila Vladislavovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Early Childhood Education and Children's Art of the Pedagogy and Psychology Faculty of National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine). E-mail: al-lem17@ukr.net